

TIRIK SHAXSLARDAN YOKI MUDALARDAN GENOM MA'LUMOTLARINI OLISHNING USULLARI**Абдуллаев Шахзодбек Нодирович**

ИИБ Академияси 3-босқич 325-гуруҳ курсанти

Shabdullayev636@gmail.com

Анотация: Мазкур мақолада Геном маълумотлар ҳамда геном маълумотларидан жинойтларни самарали ва иссиқ изидан очиш ва мазкур маълумотлар базасини яратишда ҳамда геном маълумотларини сифатли самарали олиш услуб ва методикасига оид маълумотлар келтирилган бўлиб, Қисқача тарихий ривожланиши ва унинг истиқболлари ҳақида маълумот берилган. Инсон геноми намунаси орқали ҳозирги даврида жинойтчиликнинг янги босқичга чиқиши ҳамда олдинги методлар билан жинойтчиликни фош қилиш кундан-кунга қийинлашиб бораётгани ва бугунги кунда ДНК маълумотлар баъзаси бунинг энг самарали ечими сифатида жаҳон тажрибасида ўзининг афзаллиги ва аниқлиги билан кунсайин оммалашиб бормоқда. Янги авлодларнинг параллел ДНК кетма-кетлиги, бир нуклеотид полиморфизми эса ДНКни рақамлаштиришининг энг юқори даражасига эга ва юқори даражада ташкилий шаклланиш имконини беради ва шу билан бирга жинойтларни “Иссиқ изи” дан очиш уларни тез ва самарали анаиқлаш каби истиқболларини белгилашда муҳим аҳамият касб этади.

Калит сўзлар: Геном, ДНК, полиморфизм, Нуклеотидлар, Универсал ДНК маълумотлар баъзаси.

Abstract: This article discusses the The article highlights current issues of creating and using a unified database of genomic information of the Republic of Uzbekistan. Using genomic information for fast and high-quality investigation of crimes. In addition, methods and techniques for obtaining high-quality DNA.

Keywords: Genomic information, database, methods, techniques, DNA.

Аннотация: В данной статье рассматривается В статье освещаются актуальные вопросы создания и использования единой базы геномной информации Республики Узбекистан. Использование геномной информации для быстрого и качественного расследования преступлений. Кроме этого Способы и методики качественного получения геномной информации.

Ключевые слова: Геномная информация, методы, Способы, Получение геномной информации, ДНК.

КИРИШ.

2019-йилда фанларидаги энг муҳим кашфиётлардан бири бўлган ДНК кашф этилганига 150 йил тўлди, у 1869 йилда йирингли лейкоцитлар ядросидан аввал номаълум аммо фосфорга бой моддани ажратиб олган ёш швейцариялик олим Фридрих

Мишер томонидан амалга оширилган ҳамда бу кашфиётнинг аҳамияти баҳоланишига деярли бир аср керак бўлди. Шундай қилиб, 1944 йилда ДНК ўзида ирсий ва наслий маълумотларни сақлаш ва узатиш учун жавобгар эканлиги аниқланди

ва 1953 йилда Жеймс Уотсон ва Френсис Крик ДНКнинг қўш спирал қўринишдаги тузилишини очиб беришди ва мазкур тасвир ҳозирда замонавий физикавий ва кимёвий биологиясининг рамзига айланди. Ушбу ишлардан сўнг ДНК ва инсоннинг гомон маълумотларига бўлган қизиқиш кескин ортди ва янги муҳим кашфиётлар қилинди, улар орасида 1985 йилда турли одамларда днк молекулаларидаги фарқлари яъни ДНК полиморфизми, айнан бир шахсга тегишли бўлган ўзининг идентификацион белгилари билан фарқ қиладиган аниқлаш учун фойдаланишни таклиф қилган инглиз Алек Жеффриейснинг мазкур таклифни илгари сурган айнан шу ҳолатлар ДНКни суд тиббиётида пайдо бўлишининг бошланиши эди. Ўша ишдан сўнг ўтган ўттиз йилдан кўпроқ вақт ичида ДНК устида ишлайдиган олимлар томонидан қўлланилган ёндашувларни такомиллаштириш бўйича жуда кўп ва мураккаб бўлган изланишлар ўтказилган.

Бироқ, сўнгги йилларда, ягона нуклеотид полиморфизми ёки бошқа йўл билан снпс (пушти фон) асосида одамнинг ДНК идентификациясининг янги усуллари ишлаб чиқиш бўйича тадқиқотлар устунлик қила бошлади. Кулранг фонли қаторлар инсон геномининг бошқа турдаги полиморф ҳолатларидан ёки аралаш ёндашувлардан фойдаланишни кўрсатади, бу сўнгги йилларда ДНК суд-тиббиёти соҳасидаги тадқиқотлар учун ҳам хосдир.

* ушбу жадвалда ДНК-маълумотларининг полиморфизмининг ҳар хил турларини билдирувчи турли атамаларнинг декодланишини таъминламайди, чунки бу жадвал фақат инсоннинг ДНКни идентификациялаш усуллари амалга ошириш ва ишлаб чиқиш қўллашни, уларнинг хилма-хиллигини кўрсатиш учун мўлжалланган.

Амалга ошириш имкониятига эга бўлиш учун гумон қилинаётган жиноятчининг ДНКсини масофадан таққослаш Маҳаллий маълумотлар базаларида сақланадиган ДНК бармоқ излари маълумотлар, лабораториялараро усуллар натижаларни солиштириш, бунда катта эътибор берилди ҳаракатчанликдаги руҳсат этилган оғишларни аниқлаш ДНКнинг баъзи қисмлари, шунинг учун улар қонуний равишда бир хил деб ҳисобланиши мумкин, баъзи хатолар мақолалар туркумига бағишланган. Масалан, Лифесодес корпорацияси ўз ичида маълумотлар базаси 2,4% оғиш имконини берди, бу озми-кўпми аниқ фарқлаш имконини берди ДНК намуналари . Бу аллақачон ёлғизда олинган аналог маълумотни айтади ВНТР локуслари асосида одамнинг ДНК идентификацияси унинг аниқлиги учун мутлақо мос эмас. Рақамлаштириш ва ҳақиқий рақамли шаклда сақлаш каби диск майдонини тежаш ва тезлаштириш маълумотлар базасини қидириш. Бундан ташқари, турли хилларга қўшимча равишда гибридизация намуналари, Англия ва АҚШда Юкориди айтиб ўтилганидек, ДНКнинг парчаланиши, шу жумладан ПСР усулини жорий этишдан олдин, турличеклаш эндонуклеазлар, бу ҳам истисно намуналар бир хил эди. Бироқ, бунинг барча камчиликларига қарамай одамнинг ДНК идентификация қилиш усули, биринчи бўлиб ВНТР локусларидан фойдаланиш суд ишларида катта рол ўйнаган, ва деярли ўн йил давомида, жуда кенг қўлланилади, амалга оширишга ёрдам беради жавобгарлар учун адолат ва бермасдан бегуноҳларнинг тақдирини мағлуб қилади ва шу билан ишонтиради аризага муҳтож жамият одамларни ДНКдаги фарқлар билан аниқлаш. 1980-йилларнинг иккинчи ярмида одамнинг ДНК идентификацияси таклиф қилинди.

ХУЛОСА.

Ўзбекистон Республикасида Мустақил ва Универсал Геном маълумотлар базасини амалиётда тадбиқ этиш бир қанча ҳозирда юзага келган муаммоларни бартараф этишда хусусан жиноятларни тергов қилишда айнанлик ва исботлаш жараёнини енгиллаштиришига ёрдам беради

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси конституцияси 2024г;
2. Геном бўйича давлат рўйхати олиш тўғрисидаги қонуни, Ўрқ-649 24.11.2020й
3. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 24.11.2020 йилдаги 649сонли қарори.
4. А.Мамурков, ДНК Криминалистика ислоҳоти. Москва 2019й
5. Криминалистические базы данных геномной информации: международный опыт и возможность его применения. Тверь 2021й
6. ДНК-КРИМИНАЛИСТИКА – ЗАРОЖДЕНИЕ, СОВРЕМЕННОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ Анисимов В.А.1, Гарафутдинов Р.Р.2, Сагитов А.М.3, Сахабутдинова А.Р.2, Хуснутинова Э.К.2, Аминев Ф.Г.1, Чемерис А.В.2